

ΕΠΙΣΤΗΜΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ

ΕΤΟΣ Ζ'.
ΑΡΙΘ. 77

Ἐν Πειραιεὶ Μάτος
1891

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Δ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΕΘΝΙΚΗ ΟΡΧΗΣΙΣ¹⁾

Τὴν ἐσπέραν τῆς τρίτης ἡμέρας τοῦ Πάσχα, εἰς συναναστροφὴν τινα ἐρωτηθεῖσα Κυρία, ἣτις εἶχε κατὰ πρῶτον τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐκδράμει εἰς Μέγαρα, ἂν καὶ πῶς ἐκεῖ διεσκεδάσε, μᾶς ἔλεγεν ὅτι συρροή μὲν ἦτον ἐκεῖ πολλή καὶ εὐάρεστος Κυρίων καὶ Κυριῶν καὶ ἐγχωρίων καὶ ξένων, ἀλλ' ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ ἐννόησῃ τί συνέβρεον ἐκεῖ νὰ ἰδῶσι, διότι ἀληθῶς οὐδὲν ὑπῆρχε τὸ θέας ἕξιον.

— Ἀλλ' αὐτὴ ἤδη ἡ θέσις τῆς πόλεως, ἀντιπαρετήρησα, καίτοι τὴν Κυρίαν ἐκείνην ὀλίγον γνωρίζων, — κειμένης ἐπὶ δύο λόφων ζωγραφικῶς συνεχομένων καὶ ἀμφιθεατροειδῶς, μετ' οἰκιῶν ὧν τὰ ἐπίπεδα δώματα ἔχουσι τύπον ἀρχαϊκόν, δὲν εὐρίσκετε ὅτι ἐμποιεῖ πρωτότυπὸν τινα ἐντύπωσιν πολιχνίου περισωθέντος ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος;

Ἐλαφρὰ κίνησις τῶν χειλέων τῆς Κυρίας μοι ἐφάνη ἀποδεικνύουσα ὅτι πολὺ δὲν τὸ εὖρισκεν.

— Ἐχετε δυστυχῶς δίκαιον, — ἀπήντησα εἰς τὴν σιωπὴν λήν της ἀπόκρισιν, — διότι αἱ ἐσχάτως πολλαχοῦ τῆς πόλεως, καὶ μάλιστα περὶ τὸν σταθμὸν ἀνεγερθεῖσαι οἰκίαι μετὰ στεγῶν ὀξυμητῶν κατὰ τὸν χυδαῖον καὶ ὑπὸ τοῦ κλίματος μὴ ἐπιβαλλόμενον ρυθμὸν τοῦ συρμοῦ, συνταράττουσι τὴν ἐντύπωσιν ἐκείνην δι' ὅσους δὲν εἶχον γνωρίσει τὰ Μέγαρα εἰς

τὴν ἀρχαιοτέραν αὐτῶν μορφήν. — Ἀλλὰ τὸ πλαστικὸν ἀνάστημα, οἱ ζωηροὶ μέλανες ὀφθαλμοὶ καὶ ἡ ἀρχαϊκὴ καλλονὴ τῶν Μεγαρίδων...

Ἐδῶ διέκοψα τὸν λόγον, παρατηρήσας ὅτι ἡ Κυρία, ἣτις εἶχε μέλανας ἐπίσης τοὺς ὀφθαλμούς, εἶχε στρέψει καὶ προσηλώσει αὐτοὺς εἰς τὸν ἀπέναντι αὐτῆς καθρέπτην, τὸν εἰς τὸν τοῖχον κρεμάμενον. Τὸ βλέμμα της μοι ἐφαίνετο ὡς λέγων. Τί ἄρα; Μόνοι αἱ ἀρχαῖαι διέπρεπον, καὶ μόνοι αἱ Μεγαρίδες διαπρέπουσι σήμερον ἐπὶ καλλονῇ; Ταῦτα νομίσας ὅτι ἀνέγων εἰς τὸν καθρέπτην, ἔσπευσα νὰ συμπληρώσω τὴν φράσιν μου διὰ τῶν λέξεων.

— ... πρὸ πάντων ὅμως καὶ κυρίως ὁ χορὸς των, ἡ *τράττα* βεβαίως σὰς ἤρεσαν.

Τότε ἡ Κυρία ἐξεβράχη εἰς γέλωτα θορυβώδη.

— Ἡ *τράττα*! ἀνεφώνησε. Δὲν τὸ λέγετε σπουδάζων. Νὰ μὲ χλευάσῃτε θέλετε. Ἀηδέστερον, ἐλεεινότερον πρᾶγμα δὲν εἶδα ποτέ. Κρατοῦνται, σταυρωτὰς τὰς χεῖρας, δύο βήματα δεξιὰ, δύο βήματα ἀριστερά, νιαουρίζουν μοιρολόγια, καὶ λέγουν ὅτι τραγωδοῦν καὶ χορεύουν. Πῶς ἐβαρβαρώθη αὐτὸς ὁ λαός! Ἐντρεπόμεν τοὺς ξένους ὅσοι ἦσαν ἐκεῖ, καὶ βεβαίως μᾶς περιέπαιζον. Μήπως δὲν εἶχον δίκαιον;

Τὴν τελευταίαν ἐρώτησιν ἀπέτεινε εἰς παρακαθήμενον αὐτῇ διοπτροφόρον νεανίαν, ὅστις τῇ ἀπήντησε γαλλιστὶ ὅτι ἦτον ἐντελὴς τῆς γνώμης της.

— Τὸ κατ' ἐμέ, Κυρία μου, ὁμολογῶ, — ἀπεκρίθη μετὰ τινοῦ ἀκουσίου, ἐρεθισμοῦ, προερχομένου ἐκ τῶν τελευταίων της λόγων, — ὅτι δὲν βλέπω πῶς θὰ ἐδικαιοῦντο νὰ χλευάσωσι τὰς ἡμετέρας Μεγαρίδας διὰ τὸν χορὸν των οἱ ξένοι ἐκεῖνοι, ὧν ὁ κυριώτερος χορὸς συνίσταται εἰς τὸ νὰ στρέφων

1) ΣΗΜ. Δ. Δ. Εὐγνωμόνης λίαν δημοσιεύσας τὴν ἀνωτέρω περιγραφὴν στον διατριβὴν τοῦ ἀκαταπονήτου πρυτάνεως τῶν παρ' ἡμῖν φιλόλογων ἑτοχωτάτου Δ. Ρ. Ράγκαθι, τόσον εὐμένως τιμῶντος ἡμᾶς διὰ τῆς πολυτίμου πνευματικῆς αὐτοῦ συμβολῆς.

ται ἀνὰ δύο ὡς σφόνδυλοι περὶ ἑαυτοῦς, ἄλλως δέ, ὁ ἀντίχορος των, εἰς τὸ νὰ κινῶνται ἄνω καὶ κάτω, δεξιῶς καὶ ἀριστερῶς, καθ' ὑποτιθέμενά τινα καὶ οὐδένα λόγον ἔχοντα σχήματα, μὴ ᾄδοντες μὲν, ἀλλ' οὐδ' ἐρρυθμόν τινα βηματισμὸν οὐδὲ τάξιν ἀκολουθοῦντες, συγκεχυμένως δέ, καὶ ἕκαστος ὅταν καὶ ὅπως φθάσῃ. Δὲν θὰ σὰς ἀποκρύψω δέ, ὅτι κατ' ἐμὲ οὐδόλως λυποῦμαι, βλέπων ὅτι αἱ ἡμέτεραι Μεγαρίδες, ἀντὶ νὰ παραδεχθῶσι τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ τὸ βάλε καὶ τὴν καθριλλίαν, ἐνέμειναν πισταὶ εἰς τὸν πατροπαράδοτον ἀρχαῖον χορόν των, τὴν τράτταν.

Εἰς τὸ βλέμμα τῆς ὠραίας κυρίας εἶδον τότε ἐλαφράν τινα ἔκφρασιν, ἃν ὄχι ὀργῆς, ἀλλ' ἵνα εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν, μᾶλλον περιφρονησεως διὰ τὰς καὶ ἀπαντήσεως ἀναξίους προλήψεις μου.

Εὐτυχῶς, ἵνα τὴν ἀπαλλάξῃ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ μοὶ εἰπῇ καθαρῶς τὴν γνώμην της, εὐρέθη ἐκεῖ πλησίον λογίος τις νέος, ὅστις μᾶς ἤκουε πρὸ ὀλίγου. Οὗτος παρεμβάς.

— Μοὶ συγχωρεῖτε νὰ σὰς παρατηρήσω, εἶπεν, ὅτι, τὰ ἐπιθετα «πατροπαράδοτου» καὶ «ἀρχαίου χοροῦ» ἃ ἀπεδώκατε εἰς τὴν τράτταν, δύνανται νὰ δικαιώσωσι τινα νὰ ὑπολάβῃ ὅτι θέλετε νὰ εἰπῇτε αὐτὴν διατηρηθεῖσαν ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνισμοῦ. Βεβαίως τοιαύτην δὲν εἴχετε πρόθεσιν.

— Ἐξ ἐναντίας, ἀπήντησα, ταύτην εἶχον καὶ οὐχὶ ἄλλην.

— Ὡ, σὰς παρακαλῶ, εἶπεν ὁ νέος· εἶναι δυνατὸν σπουδαίως νὰ πιστεύσητε τοῦτο;

— Οὐχὶ νὰ τὸ πιστεύσω, ἀπεκρίθην, ἀλλὰ νὰ ἔχω τὴν ἀπόλυτον περὶ αὐτοῦ βεβαιότητα. Ὅταν ποτὲ ἐπισκεφθῇτε τὴν Πομπηίαν, — διότι γνωρίζω τὴν φιλομαθεῖαν ὑμῶν, καὶ τὸν ὑπὲρ τῶν ἀρχαίων σπουδῶν ζῆλον, δὲν ἀμφιδάλλω ὅτι θὰ τὴν ἐπισκεφθῇτε, — διατρέχων τὰς ἀρχαίας οἰκίας, ἐπὶ μιᾶς θέλετε ἰδεῖ τοιχογραφίαν παριστῶσαν ὄρχησιν γυναικῶν, οὐδεμίαν ἄλλην ἢ τὴν τράτταν αὐτήν. Ἐν σειρᾷ πλησίον ἀλλήλων ἰστάμεναι κατὰ μέτωπον, κρατοῦνται ἐκ τῶν χειρῶν ἀλληλένδετοι ἡ πρώτη μετὰ τῆς τρίτης, ἡ δευτέρα μετὰ τῆς τετάρτης, καὶ οὕτω καθεξῆς, καὶ φαίνονται πρὸς τὰ δεξιὰ βηματίζουσαι, ἀπαράλλακτως ὡς ἂν ἐβλέπετε τὰς Μεγαρίδας τὴν τρίτην ἡμέραν τοῦ Πάσχα.

— Τῷ ὄντι; Εἶναι βέβαιον τοῦτο;

— Οὐδὲν αὐτοῦ βεβαιότερον, διότι τὸ εἶδον, καὶ δύνασθε ἐπίσης νὰ τὸ ἰδῇτε, ἴσως δὲ καὶ νὰ τὸ ἀπαντήσητε εἰς τινα τῶν εἰκονογραφημένων περιγραφῶν τῆς πόλεως. Αἱ γυναῖκες τῆς Πομπηίας χορεύουσι τὸν συρτὸν κρατοῦμεναι ὡς εἰς τὴν τράτταν.

— Τότε λοιπόν, μὲ ἠρώτησεν ὁ φιλομαθὴς νέος, οὐ ἡ περιέργεια ἐξηγέρθη, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποθεθῇ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ συρτὸς παρέμεινεν εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος;

— Νὰ ὑποθεθῇ; εἶπον ἐγώ. Τοῦτο οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἀμφισβήτησιν ἐπιδέχεται, διότι ῥητῶς μαρτυρεῖται ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀρχαίων.

— Τῶν ἀρχαίων; Ἀληθῶς;

— Ἀληθέστατα. Ἄν διὰ τὴν Τρίτταν ἔχωμεν τὴν τοιχογραφίαν, διὰ τὸν Συρτὸν ἔχομεν τὸν Πλούταρχον, ὅστις, ἐν τῷ περὶ ἐκλελοιπότην χρηστηρίων, λέγει. «Ἀπτονται δὲ ἐφεξῆς ἀλλήλων ἀτρέμα προϊόντες, ὥσπερ ἐν χορείᾳ». Ἐκκληῖτο δὲ Κύκλιος ὁ χορὸς οὗτος, διότι οἱ ἐκ τῶν χειρῶν κρατούμενοι χορευταὶ ἐβαδίζον ἐρρυθμῶς καὶ ἡμικυκλικῶς περὶ τὸν βωμόν, ὡς τοῦτο διετηρήθη καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν ἐκκλησίαν, εἰς τῶν γάμων τὴν τελετήν. ὅταν ψάλληται τὸ «Ἡσαῖα χόρευε».

— Καὶ εἰς τοὺς χοροὺς τῶν ἐκείνους ἔφαλλον ἄρα γε καὶ οἱ ἀρχαῖοι ὡς οἱ σήμερον; ἠρώτησεν ὁ περιέργος νεανίας.

— Τοῦτο, τῷ εἶπον, εἶναι ἀναμφισβήτητον. Οἱ θεατρικοὶ χοροὶ ψάλλοντες ἐκινουνοὶ ὀρχηστικῶς ἐπὶ τῆς σκηνῆς· ὁ δὲ Πλάτων λῖγει (ἐν Νόμ. 13), ὅτι ἡ χορεία ἦν «ὀρχησις μετ' ᾠδῆς». Οἱ τότε χοροὶ ἐκεῖνοι ἦσαν λοιπόν, ὡς φαίνεται, ἀπαράλλακτοι πρὸς οὓς σήμερον βλέπομεν εἰς ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα.

— Ὡ! Ἀπαράλλακτοι ὄχι, ἐν πάσῃ περιπτώσει, παρενέβαλεν ὁ ἕτερος νεανίας. Ἄν ἔφαλλον, τὰ ἔφατα τῶν, καὶν πρέπει νὰ ἐλπίσωμεν ὅτι καὶ ὡς μουσικὴ καὶ ὡς στιχουργία ἦσαν πως καλλήτερα ἀφ' ὅσα ἀκούομεν εἰς τὰ Μέγαρα καὶ τὰ ἄλλα χωρία μας.

— Τὸ ζήτημα τῆς μουσικῆς τῷ ἀπεκρίθην, ἴσως ἀποτομώτερον τοῦ πρέποντος, ἐστὶν ἐξ ἐκείνων ἃ προχείρως δὲν λύνονται, καὶ ἀπαιτοῦσι καὶ εἰδικὰς γνώσεις καὶ βαθεῖαν μελέτην. οὐδὲ δύναμαι τὴν στιγμὴν ταύτην νὰ ἐκθέσω καὶ συζητήσω τοὺς λόγους δι' οὓς πιστεύω τὴν ἀρχαίαν μουσικὴν ἐν μέρει ἐπιζήσασαν καὶ διατηρηθεῖσαν ἐν τῇ ἡμέτερᾳ ἐκκλησιαστικῇ καὶ ἴσως καὶ ἐν ἐνίαις τῶν δημοτικῶν μελωδίῶν. Ὡς δὲ πρὸς τῶν ἄσμάτων τὴν σύνθεσιν δὲν εἶναι δίκαιον πολὺ νὰ μεμφισμῶμεν ἂν χωρικοὶ ἀφελεῖς καὶ ἀπαίδευτοι ἐλέγχωνται ὀλίγον ἐγκρατεῖς τῶν κανόνων τῆς στιχουργίας καὶ ἐπιδέξιοι περὶ τὴν χρῆσιν αὐτῆς, ὅτε ἐνίοτε μᾶς συμβαίνει ν' ἀπαντῶμεν καὶ μεταξὺ τῶν ἐχόντων ποιητοῦ ἀξιώσεις τινας ἔγνωσιν καὶ τοὺς στοιχειωδέστερους κανόνας οὐ μόνον τῆς ὀρθῆς στιχουργίας, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς ὁμοιοκαταληξίας τῆς γλώσσης ἡμῶν.

(Πρὸ τινῶν ἡμερῶν εἶχον ἰδεῖ εἰς ἐφημερίδα τινα ποιημάτων δῆθεν εἰδυλιακὸν τοῦ νέου εἰς ὃν ἀπῆντων).

Ὡς δ' ἐπαυσα λέγων, ὁ νεανίας ἐκεῖνος παρεκάλεσε τὴν Κυρίαν μεθ' ἧς εἶχεν ἀρχίσει ἡ συνδιάλεξις, καὶ μεθ' ἧς ἐμελλε νὰ συναντηθῇ μετὰ δύο ἡμέρας εἰς συναναστροφὴν τινα, νὰ τῷ δώσῃ τὸ πρῶτον βάλε.

Ὁ δ' ἕτερος νέος μοὶ εἶπεν ὅτι κατὰ τὴν ἐορτὴν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς θὰ μετέβαινεν ἀφεύκτως εἰς ἓν τῶν περὶ τὰς Ἀθήνας χωρίων, ὅπου ὑπῆρχε τὴν ἡμέραν ἐκείνην πανήγυρις διὰ νὰ ἰδῇ καὶ σπουδάσῃ ἀκριβέστερον αὐτὸ πολύτιμον τῆς ἀρχαιότητος λείψανον, τὸν Συρτόν.